

Išankstinis katalogavimas Suomijoje. Schema ir jos įgyvendinimas

Maarit HUTTUNEN

Suomijos ISBN agentūra, P.O. Box 26 (Teollisuuskatu 23), FIN-00014 University of Helsinki,
e-mail: hyk_isbn@cc.helsinki.fi

Įvadas

Siekiant sukurti CIP (Cataloguing in Publication) sistemą Suomijoje bei apibrėžti bendradarbiavimo tarp įvairių knyginkystės grandžių galimybes, 1991 m. buvo sukurta speciali grupė, į kurią įėjo leidėjai, mažmeninės ir didmeninės knygų prekybos bei universitetų bibliotekų atstovai. Mano darbas šioje grupėje finansavo Suomijos informacinių mokslinių bibliotekų taryba bei Švietimo ministerija.

CIP - tai katalogavimo leidinyje santrumpa. Ji reiškia, kad knyga kataloguojama prieš ją išleidžiant, o jos įrašas yra išspausdinamas toje knygoje ir įtraukiamas į duomenų bazę. Pagal tarptautinę praktiką aš naudosis terminus CIP, t.y. katalogavimas leidinyje arba išankstinis katalogavimas (Cataloguing in advance). Pirmasis pabrėžia, kad įrašas yra spausdinamas knygoje, o antrasis - kad jis įtraukiamas į duomenų bazę. CIP gali būti centralizuotas ir decentralizuotas šalies arba tam tikros srities mastu. Centralizuotai CIP atlieka, pavyzdžiui, Hagos (Olandija) nacionalinės bibliotekos Bibliografijos skyrius, o decentralizuotą metodą naudoja kai kurios Kanados bibliotekos. CIP remiasi bendradarbiavimu tarp bibliotekų ir leidėjų.

Suomijoje bibliotekos, knygų prekyba ir leidėjai siekia panašių tikslų: informacija apie numatomas leisti knygas turi kuo anksčiau pasiekti vartotojus. Tai žymiai pagerintų jiems teikiamas paslaugas. Leidėjai, spaustuvinkai, didmeninė ir mažmeninė knygų prekyba bei bibliotekos turėtų sukurti lanksčią pasikeitimo informacija sistemą.

Darbo grupė parengė pusiau centralizuoto išankstinio katalogavimo schemas projektą, kuris įgyvendintas 1992 m. Gauti rezultatai leido parengti galutinę schemą. Aš analizavau keleto valstybių CIP sistemas. Paaiškėjo, kad Britų ir Koniklijke bibliotekos (Olandija) schemas turėjo didelės įtakos Suomijos ISBN ir CIP agentūrų bendradarbiavimui.

Išankstinio katalogavimo schema Suomijoje. Schemas įgyvendinimas

Suomijoje išankstinis katalogavimas vykdomas pusiau centralizuotai. Jame dalyvauja leidėjai, universitetų bibliotekos, didmeninės ir mažmeninės knygų prekybos atstovai, viešosios bibliotekos. Išankstinis monografinių leidinių katalogavimas vykdomas bendradarbiaujant įvairių organizacijų atstovams, o serialiniai leidiniai centralizuotai kataloguojami Suomijos ISSN agentūroje Helsinkio universiteto bibliotekoje.

Išankstinio katalogavimo duomenų bazės

Suomiškosios schemas šerdis yra duomenų bazė, į kurią įvedami bibliografiniai įrašai. Remiantis praktiniu patyrimu buvo pasirinktos dviejų rūšių duomenų bazės. Helsinkio, Juveskiulės ir Turku universitetų bibliotekos, Bibliotekų taryba ir Joensu universiteto biblioteka įveda išankstinio katalogavimo įrašus tiesiog į "Fennica" - valstybinės bibliografijos duomenų bazę. Išankstinio katalogavimo įrašai iš Kirjavälitys, t.y. Suomijos didmeninės knygų prekybos, perduodami į "Fennica" diskeliais. Kitos universitetų bibliotekos įveda įrašus į savo duomenų bazes (pavyzdžiui, Abo akademija ir Oulu universitetas). "Fennica" ir visų universitetų bibliotekų duomenų bazės sudaro nacionalinį tinklą, kuriame naudojama bendra bibliotekų sistema VTLIS (Virginia Tech Library System). Ši sistema, be kitų, atlieka katalogavimo, komplektavimo, išduoties ir serialinių leidinių kontrolės funkcijas. Šios duomenų bazės sudaro jungtinę katalogavimo duomenų bazę, į kurią šiuo metu neįeina išankstinio katalogavimo įrašai. Šie įrašai yra vedami į "Fennica" valstybinės bibliografijos duomenų bazę.

Kartais kai kurie Suomijos leidėjai spausdina CIP įrašus

savo knygoje, tačiau svarbiausia yra įvesti įrašus į duomenų bazę. Išankstinis katalogavimas atliekamas remiantis rankraščiais arba preliminariais leidėjų duomenimis bei tokiais dokumentų elementais kaip turinys, įvadas, reziumė. Informacija apie būsimus leidinius gali būti perduota iš anksto specialios paraiškos forma. Šį darbą lengvina elektroninis paštas ir telefaksas.

Išankstiniai įrašai nėra išsamūs, o kartais - net klaidingi. Įrašus visada identifikuoja ISBN. Pagrindinis išankstinių įrašų tikslas yra greitai informuoti knygų sektorių - marketingo, komplektavimo, katalogavimo bei klientų aptarnavimo tarnybas - apie greitai pasirodysiančius leidinius. Be to, jie sudaro pagrindą galutiniam katalogavimui.

Išankstinio katalogavimo sistemos dalyviai

Helsinkio universiteto biblioteka, Bibliotekų taryba ir Kirjavälitys atstovai 1992 m. vasarą pasirašė sutartį, pagal kurią Kirjavälitys ir toliau vykdys išankstinį katalogavimą tų leidinių, kuriuos leidžia sutartį pasirašę leidėjai. Kataloguojama tiesiog jų duomenų bazėje, o kartą per savaitę įrašai įvedami į "Fennica". Ši medžiaga apima apie 90 proc. didžiausių komercinių leidyklų leidinių. Pagal šią sutartį knygynai gali naudotis "Suomijos valstybine bibliografija" ir jos išankstiniais įrašais CD-ROM'uose. Bibliotekų taryba nuo 1995 m. perduoda "Fennica" išankstinius įrašus viešosioms bibliotekoms.

Universitetų bibliotekos iš anksto kataloguoja savo leidinius, kartu skirdamos ISBN tiesiog "Fennica" arba savo duomenų bazėje.

Suomijos ISBN agentūra Helsinkio universiteto bibliotekoje ne tik skiria ISBN, bet ir rengia Helsinkio universiteto, Suomijos valstybinių bei kitų leidyklų leidinių CIP įrašus (apie 250 įrašų per mėnesį). Išankstinę informaciją leidėjai perduoda telefonu, telefaksu, paštu arba elektroniniu paštu. Pastaruoju metu vis dažniau naudojama telefaksu, todėl įrašuose sumažėjo klaidų bei klaidingų ISBN.

Išankstinio katalogavimo įrašai nuo kitų įrašų skiriasi tuo, kad juose nurodomi leidimo metai, mėnuo ir diena. Pastabos srityje visada nurodoma: IŠANKSTINĖ CIP INFORMACIJA (ir atsakingos institucijos šifras). Išleidus knygą, jos įrašas "Fennica" ir kitose duomenų bazėse yra atitinkamai papildomas.

Suomijos ISSN agentūra vykdo visų serialinių leidinių, kuriems skiriamas ISSN, išankstinį katalogavimą ir įtraukia juos į "Fennica". Įrašai papildomi gavus iš leidėjo signalinį egzempliorių arba privalomąjį egzempliorių iš spaustuvės.

Išankstinio katalogavimo turinys

Išankstinio katalogavimo pagrindą sudaro trumpas FINMARC formatas. Monografijos aprašomos pagal Suomijos katalogavimo taisyklės vidutiniu katalogavimo lygiu. Jeigu CIP įrašas spausdinamas knygoje, jis gali būti sudarytas minimaliu lygiu. Universitetų bibliotekos naudoja UDK, o viešosios bibliotekos gali naudoti YKL - viešųjų bibliotekų klasifikaciją. Indeksuojama pagal "Bendrąjį Suomijos tezaurą". Dabar "Fennica" išankstiniuose įrašuose nėra nei klasifikacijos kodų, nei dalykinių rubrikų. Universitetų bibliotekos, kurios vykdo išankstinį katalogavimą iš rankraščio, duomenų bazėse gali klasifikuoti bei indeksuoti savo publikacijas bei pasirinkti norimą lygį.

Išankstinio katalogavimo koordinavimas ir analizė

Išankstinį monografijų katalogavimą, kurį vykdo Suomijos didmeninės knygų prekybos Kirjavälitys atstovai ir kiti partneriai, koordinuoja Suomijos ISBN agentūra. Sistemos dalyviai kontroliuoja anksčiau įvestus įrašus ir reikalauja leidinių iš leidėjų bei spaustuvinkų. Suomijos ISSN agentūra atsako už išankstinį serialinių leidinių katalogavimą.

Vykdamas CIP projektą 1992 m. buvo bandoma nustatyti, kurie iš išankstinių įrašų, parengtų Suomijos ISSN agentūroje 1990-1991 metais, liko valstybinės bibliografijos duomenų bazėje "Fennica". Tyrimas parodė, kad iš visų likusių leidinių tik 2 proc. apskritai nebuvo išleisti, 9 proc. turėjo būti išleisti vėliau, 54 proc. leidinių dar nebuvo gauti, o 32 proc. buvo serialiniai leidiniai ir brošiūros, kurios nekataloguojamos kaip monografijos. Ateityje daugiau dėmesio bus skiriama bendradarbiavimui tarp Suomijos ISBN agentūros ir Privalomojo egzemplioriaus tarnybos siekiant pagal išankstinius įrašus gauti trūkstamus leidinius.

Išankstinio katalogavimo rezultatai

Dabar išankstinė informacija apie daugumą Suomijos leidinių yra prieinama naudojant valstybinės bibliografijos versiją CD-ROM'e arba pagal specialią sutartį su vartotoju tiesiogiai iš "Fennica" duomenų bazės. Taigi knygų sektorius gali greitai gauti informaciją apie išeinančius leidinius. Ji ypač svarbi komplektavimui, katalogavimui, marketingui bei vartotojų aptarnavimui. Išankstinė informacija padeda gaunant ISBN signalinius egzempliorius bei privalomuosius leidinių egzempliorius. Kartu "Suomijos valstybinė bibliografija" gali apimti daugiau leidinių, o išsamiai parengti katalogų įrašai greičiau pasiekia vartotojus.

Iš anglų k. vertė M. Prokopčik